

ЄВРОПЕЙСЬКІ РАМКОВІ УСТАНОВКИ І КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ПІДХОДИ ТА ДИДАКТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті встановлено дидактичну компоненту процесу оволодіння ключовими компетенціями у шкільній освіті України та Європи, зокрема – відповідну систему узагальнених (рамкових) цілеспрямованих дидактичних технологій.

Зауважено, що європейські рамкові установки визначають систему ключових компетенцій і разом з ними основу загального змісту освіти.

Ключові слова: *ключові освітні компетенції, Рада Європи, європейські рамкові установки, розв'язування задач (проблем), шкільна освіта в Україні, узагальнені дидактичні технології.*

Реалізація компетентісного підходу в реформуванні шкільної освіти визнається як на рівні науково-педагогічних досліджень (І. Д. Бех, Н. М. Бібік, С. Г. Ворощиков, І. О. Зимняя, О. І. Ляшенко, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, А. В. Хуторський та ін.), так і на рівні прийняття важливих документів про освіту програмного характеру в Україні та Європі (Державні освітні стандарти в Україні, документи Болонського процесу з побудови єдиного європейського освітнього простору та ін.).

Рекомендаціями Парламенту та Ради Європи від 26 грудня 2006 р. були визначені європейські рамкові установки та ключові компетенції для навчання впродовж усього життя у європейському єдиному освітньому просторі вищої освіти [2, с. 145–154]. Особливо важливим у цьому документі є те, що компетентісний підхід визнається провідним і цілевизначеним у реалізації рамкових освітніх установок уже з початкової школи. Неперервність шкільної та вищої освіти визнається європейською спільнотою фундаментальною основою для навчання впродовж усього життя. Освіта, виконуючи як соціальну, так і економічну ролі, відіграє провідне значення у забезпеченні оволодіння громадянами Європи ключовими компетенціями, необхідними для того, щоб вони були здатні адаптуватися до таких змін. Фактично рамкові установки в розглядуваних рекомендаціях виконують системотвірну роль щодо визначення ключових компетенцій.

Серед основних цілей визначених рамкових установок провідною, на наш погляд, є орієнтація освітньої системи на забезпечення *до кінця початкової освіти й навчання* розвитку в молодих людей ключових компетенцій на відповідному рівні готовності до дорослого життя. Це створює базу для подальшого навчання та праці, здатності дорослих до розвитку й удосконалення своєї компетентності впродовж усього життя. Разом з тим, визначення й усвідомлення підходів до впровадження рамкових установок та ключових освітніх компетенцій у рекомендаціях ще потребують визначення дієвих дидактичних технологій їх практичної освітньої реалізації.

Метою статті є встановлення дидактичної компоненти процесу оволодіння ключовими компетенціями у шкільній освіті України та Європи, зокрема системи узагальнених (рамкових) компетентнісно-орієнтованих дидактичних технологій.

Компетенції в освіті визначені Радою Європи “...як комбінація знань, навичок і відносин у відповідному контексті”, що є близьким до визначення цього поняття в Державному стандарті базової і повної середньої освіти України (2011 рік). При цьому ключові компетенції в рекомендаціях визначено, враховуючи їх необхідність усім індивідуумам для особистої реалізації та розвитку, активного громадянства, соціальної включеності та зайнятості.

До загального переліку входять такі компетенції:

1. Спілкування рідною мовою.
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична грамотність і базові компетенції в науці та технологіях.
4. Комп’ютерна грамотність.
5. Освоєння навичок навчання.
6. Соціальні й цивільні компетенції.
7. Відчуття новаторства та підприємництва.
8. Обізнаність і здатність реалізувати себе в культурній сфері.

Аналіз опису наведених ключових компетенцій у документі свідчить, що їх цілком слушно розглядають як однаково важливі для успішної життєвої самореалізації в інформаційному суспільстві, суспільстві знань. Більше того, вони певною мірою частково поєднуються та інтегруються, адже чимало з них перекриваються і взаємопов’язані, взаємодоповнюються – аспекти, важливі в одній сфері, підтримують компетентність в іншій.

Як зазначено в документі, сформована компетентність у базових уміннях і навичках з мови, писемності, роботи з числами, інформацією та інформаційними технологіями є підґрунтям для навчання, що підтримує всю освітню діяльність.

У системі європейських ключових компетенцій для навчання впродовж усього життя виокремлено зростаючу роль математики та природничо-математичних наук і відповідних технологій (*science*).

Згідно з рекомендаціями, рамкові установки (критичне мислення, творчий підхід, ініціативність, вирішення проблем, оцінка ризику, прийняття рішень і конструктивне управління відчуттями) проходять через всі 8 ключових компетенцій у документі.

Нами у попередніх публікаціях показано, що існує певна відповідність між формуванням тих чи інших компетенцій і реалізацією відповідних визначених окремо й цілеспрямованих дидактичних технологій [1, с. 3–9]. Адже технологія навчання виступає як “посередник” між теорією навчання та його практикою, а переведення теорії навчання на технологічний рівень є обов’язковою умовою проектування навчання (Ю. І. Машбиць).

У свою чергу, можна послідовно, логічно й обґрунтовано стверджувати, що такі рамкові установки повинні знаходити свою актуалізацію у

відповідних *рамкових навчальних, освітніх технологій (frameworks technologies of education)*. Серед класифікацій дидактичних (навчальних і освітніх) технологій доцільним, на наш погляд, є введення поняття рамкових дидактичних технологій, що відповідають європейським рамковим установкам навчання впродовж життя та спрямовані на їх реалізацію. Розгляд рамкових дидактичних технологій дає змогу встановити важливий критерій для віднесення їх до розряду *узагальнених* стосовно системи ключових компетенцій.

Це технології: контекстного навчання (як наслідок визначення самого поняття компетенції, наведеного вище, згідно з яким знання, навички та відношення застосовуються “у відповідному контексті”, а отже, такі контексти стають предметом розгляду); розвитку критичного мислення; технології активного й інтерактивного навчання; технології розвитку творчих здібностей (проблемного навчання, зокрема винахідницьких та конструкторських задач, проєктивні технології та ін.); технологія постановки і розв’язування навчальних задач щодо вирішення проблем, прийняття рішень і оцінювання точності розв’язання в різних моделях і ситуаціях (оцінка ризиків) тощо.

Базові компетенції в науці й технологіях стосуються здатності та бажання використовувати основи знань і методології, що пояснює світ, для виявлення проблем і висновків, що ґрунтуються на доказах. Компетентність у технології розглядають як застосування цих знань і методології для вирішення людських бажань і потреб. Компетенції в науці й технологіях включають розуміння змін, що викликає людська діяльність, і відповідальність кожного окремого громадянина (*наприклад, екологічний аспект – А. П.*).

Згідно з документом, у сфері науки й технологій необхідні знання складаються з базових принципів природного світу, фундаментальних наукових понять, принципів і методів, технологій і технологічних продуктів і процесів, а також розуміння впливу науки й технологій на природний світ. Ці компетенції мають сприяти кращому розумінню індивідом досягнень, обмежень і ризиків наукових теорій, їх впровадження та технологій у суспільствах як таких (відносно прийнятих рішень, цінностей, моральних питань, культури тощо). Компетенція включає критичну оцінку й допитливість, інтерес до етичних питань і повагу як до безпеки, так і відносно наукового й технологічного прогресу щодо самого себе, сім’ї, суспільства та в глобальних питаннях.

Зазначимо, що у сфері науки й технологій документ орієнтований переважно на традиційне розуміння в західній культурі точних, природничих наук (*science*).

Однією з відомих у науково-педагогічних джерелах систем ключових освітніх компетенцій є система А. В. Хуторського, який виділяє такі компоненти [10]:

1. Комунікативні.
2. Ціннісно-сміслові.
3. Загальнокультурні.

4. Навчально-пізнавальні.
5. Інформаційні.
6. Соціально-трудова.
7. Компетенції особистісного самоудосконалення.

У першому наближенні порівняльний аналіз вказує на певну пряму або опосередковану відповідність цих ключових компетенцій з розглянутими вище загальноєвропейськими, окрім відсутності обґрунтованих рамкових установок, та компетенції “відчуття новаторства та підприємництва”. Відсутні й конкретизовані ціннісні орієнтації стосовно наведених ключових компетенцій.

Дослідники І. Осмолівська та І. Шалигіна виходять з того, що актуальні для учнів способи діяльності доцільно подавати у вигляді ключових компетенцій. Тоді ключова компетенція постає як усвідомлена людиною здатність розв’язувати життєво важливі завдання (проблеми) у конкретних ситуаціях. Найбільш узагальнений перелік таких ключових компетенцій складається, на думку авторів, з чотирьох позицій [2, с. 123–124].

І справді, саме поняття компетенції та компетентності містить у собі діяльнісний контекст – стосовно особистої реалізації, розвитку, активного громадянства, соціальної включеності та зайнятості тощо. Враховуючи той факт, що розв’язування завдань (проблем), як і задачний підхід загалом, лежить в основі реалізації діяльнісного підходу (В. В. Давидов, А. Ф. Есаулов, О. М. Матюшкін, Ю. І. Машбиць, А. І. Павленко, А. М. Фрідман та ін.), приходимо до висновку, що діяльнісний підхід опосередковано входить до переліку європейських рамкових установок навчання впродовж життя.

Зазначимо, що системність організації діяльності та мислення в узагальненій задачній технології, *цілісність пізнавальної діяльності* учнів у процесі постановки та розв’язування завдань (*циклічність* процесу пізнання), *відтворюваність* іншими суб’єктами навчання, *діагностичність* і *результативність* стосовно поставлених цілей, *поступальне охоплення* задачною технологією широкого кола шкільних навчальних предметів, що відбувається за останні чверть століття (від традиційного й поглибленого: математики, фізики, астрономії, хімії до біології, географії, історії, мови та ін.) та *якісний розвиток* діапазону дії (від традиційного розв’язування поставлених вчителем завдань до інтегрованого складання та розв’язування, взаємодії з проектною технологією, компетентнісною спрямованістю) вказують на *узагальнений характер задачної дидактичної (освітньої) технології* [8].

За результатами порівняльного аналізу визначень ключових компетенцій у науково-педагогічних джерелах і рекомендацій щодо рамкових установок і ключових освітніх компетенцій Парламенту і Ради Європи можна зробити загальні **висновки**.

Неперервна освіта впродовж життя, зі шкільною освітою включно, допускає компетентнісну інтерпретацію як неперервного розвитку (впродовж усього життя) ключових компетентностей особистості. Європейські рамкові установки встановлюють восьмикомпонентну систему ключових компетенцій і разом з ними можуть визначати основу загального змісту освіти.

Доповнені європейські рамкові установки для навчання впродовж усього життя (критичне мислення, творчий підхід, діяльнісний підхід, вирішення проблем тощо) охоплюють всі ключові компетенції і можуть мати дидактичну складову (інтерпретацію) оволодіння компетенціями через встановлення системи відповідних узагальнених (рамкових) дидактичних технологій. Зокрема, через узагальнені дидактичні технології розвитку критичного мислення, технологію контекстного навчання, інтерактивні технології, проблемного навчання, складання (постановки) і розв'язування навчальних завдань, проектну технологію та ін.

Наприклад, узагальнена освітня технологія складання (постановки) і розв'язування навчальних завдань (проблем) на основі діяльнісного та творчого підходів є наскрізно інтегрованою (рамковою) для реалізації всієї системи ключових компетенцій.

Шляхи реалізації узагальнених (рамкових) освітніх технологій відповідно до системи ключових компетенцій є предметом для подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Список використаної літератури

1. Діалектика вищої освіти: трансформація від декларації до реалізації : навч. посіб. / В. О. Головка, С. О. Гримблат, Д. І. Барановський. та ін. – Харків : Еспада, 2009. – 304 с.
2. Осмоловская И. М. О культурологическом подходе к формированию содержания образования / И. М. Осмоловская, И. В. Шальгина // Образование и наука. Известия уральского отделения российской академии образования. – 2006. – № 2 (38). – С. 121–127.
3. Павленко А. И. Контуры интегральной образовательной парадигмы: от проектирования личностных образовательных результатов к технологиям их развития / А. И. Павленко // Личность в едином образовательном пространстве: организация, содержание и технологии освоения : коллективная монография / науч. ред. К. Л. Крутий, А. И. Павленко, В. В. Пашков. – Запорожье : “ЛИПС” ЛТД, 2011. – С. 279–292.
4. Павленко А. И. Система компетентностно-ориентированных образовательных технологий [Электронный ресурс] / А. И. Павленко // II Международная научно-практическая конференция : электр. сб. науч. тр. ЗОАППО. Вып. 3. 4–5 мая 2011 г., г. Запорожье / ЗОАППО. – Запорожье : ЗОАППО, 2011. – Режим доступа: http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip3.html.
5. Павленко А. И. Поиск компетентностно-ориентированных образовательных технологий / А. И. Павленко // Фізико-технічна і природничо-наукова освіта у гуманістичній парадигмі : матер. III Міжнар. наук.-практ. конфер., м. Керч: РВВ КДМТУ, 2011. – С. 136–138.
6. Павленко А. І. Узагальнена задачна навчальна технологія як важливий засіб розвитку предметної компетентності учнів / А. І. Павленко // Особистість в єдиному освітньому просторі : зб. наук. тез / наук. ред. В. В. Пашков, В. В. Савін, А. І. Павленко. – Запоріжжя : Фінвей, 2012. – Т. 2. – С. 213–216.
7. Павленко А. І. Задачний і компетентісний підходи у навчанні: перспективи інтеграції / А. І. Павленко // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи : збірн. наук. пр. / за ред. П. В. Дмитренка, В. Д. Сиротюка. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 42. – С. 207–211.
8. Павленко А. І. Узагальнена технологія постановки і розв'язування навчальних задач / А. І. Павленко // Педагогічні науки та освіта : зб. наук. пр. Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. – Вип. XIV–XV. – Запоріжжя : Кругозір, 2014. – С. 161–166.

9. Павленко А. Компетентностно-ориентированные образовательные технологии / Анатолий Павленко // *Educatia pentru dezvoltare durabila: inovatie, competitivitate, eficienta: Materialele Conf. St. Intern.*, 18–19 oct. 2013. – Chisinau : Institut de Stiinte ale Educatiei, 2013. – P. 20–22.

10. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // *Народное образование*. – 2003. – № 2. – С. 58–64.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2015.

Павленко А. И. Европейские рамочные установки и ключевые компетенции школьного образования: подходы и дидактические технологии их реализации

В статье устанавливается дидактическая компонента процесса овладения ключевыми компетенциями в школьном образовании Украины и Европы, в частности соответствующая система обобщенных (рамочных) целенаправленных дидактических технологий.

Обращено внимание на то, что европейские рамочные установки устанавливают систему ключевых компетенций и вместе с ними могут определять основу общего содержания образования.

Ключевые слова: *ключевые образовательные компетенции, Совет Европы, европейские рамочные установки, обобщенные дидактические технологии, решение задач (проблем).*

Pavlenko A. European the Framework Guidelines and Key Competences of School Education: Approaches and Didactic Technology of their Implementation

The article determines didactic component of mastering key competences process in Ukraine and Europe educational system, in particular – the generalized system of target instruction technology. The notion of didactic the Framework technologies has been examined among didactic classifications (training and education), it corresponds European the Framework guidelines of lifelong learning and aimed at their implementation. The fact that didactic the Framework technologies belong to the didactic classifications allows referring them to the category of generalized concerning key competencies system. The corresponding system of didactic the Framework technologies includes: the generalized pedagogical technologies critical thinking, context learning, problem-based learning, problem formulation and solution of educational problems, interactive technology.

The notion of competence exactly includes activity-context – regarding personal realization and development, active citizenship, social inclusion and employment etc. Taking into consideration that solving tasks (problems) as well as the task approach are in the basis of the implementation activity approach, the latter indirectly belongs to European the Framework guidelines of lifelong learning. European the Framework guidelines are in the basis of key competence system and can define the general principles of educational content (curriculum) together with them in the school of Ukraine.

The prospective direction of further research is implementing competence oriented technologies.

Key words: *key educational competences, Council of Europe, European framework guidelines, generalized educational technology, solving tasks (problems).*